

■ IZ BEOGRADSKIH ARHIVA - Odnos Josipa Broza Tita prema zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu

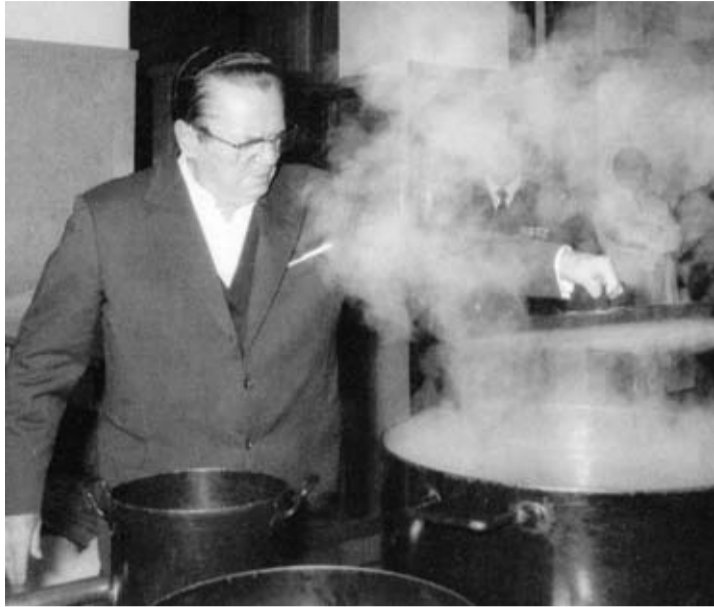
Tomislav Vuković

Prošla će godina biti zapamćena kao jedna od najcrnijih za sve poklonike lika i djela »najvećeg sina svih jugoslavenskih naroda i narodnosti« - Josipa Broza Tita. Naime, u tom su razdoblju objavljene knjige beogradskog novinara Pere Simića: »Tito: fenomen stoljeća« i »Titov dnevnik«, te zagrebačkog novinara i publicista Zvonimira Despota: »Tito, tajne vladara«, čime se, na temelju dugo skrivenih povijesnih dokumenata koje su ugledali »svjetlo dana«, dogodio historiografski kopernikanski obrat. Time je konačno unepovrat poslana dugogodišnja prevladavajuća mitologija o nekadašnjem dugovječnom jugoslavenskom predsjedniku, a što je sve potrošene titoiste, jugonostalgicere, partizanske prvoborce, neotitoide i komunističke fosile bacilo u očaj. Izvorni dokumenti iz Arhiva Josipa Broza Tita te arhivskih dokumenata Predsjedništva SFRJ i CK SKJ, koji se nalaze u Arhivu Jugoslavije, nedvojbeno jasno i argumentirano pokazuju da Tito nikada nije bio »brižan, plemenit, skrban za druge, obazriv, nesebičan, odan, sućutan« (Zvonimir Despot: »Tito, tajne vladara«, predgovor, str. 21). Koliko god to bolno bilo ne malom broju i današnjih hrvatskih građana, od nekih (ne samo odlazećih) visokih državnih dužnosnika do nadobudnih mladih antifasista »Tito - dosljedan borac za istinu i pravdu, Tito - radnik Dobra, slobodoumni Tito, Tito demokrat, Tito proleter, Tito privržen radniku i seljaku, Tito zaštitnik djece i sirotinje, Tito 'korifej marksizma', Tito mislilac i pisac (s pozamašnim 'sabranim djelima'), Tito rodoljub, Tito Hrvat - jednostavno ne postoje. Umjesto toga imamo ilegalca s maskama, koje povremeno skida i mijenja, a ispod svih krabulja ostaje opak i osveto-ljubiv karijerist, beščutan i nesmiljen; gavan koji se u siromašnoj svojoj zemlji pokriva zlatom i posipa briljantima, bogat kao Krez (ime lidijskoga kralja koji je živio sredinom 6. st. prije Krista i čije je ime u grčkome i perzijskom svijetu postalo sinonim za bogata čovjeka, op. T. V.), s Dvorom i rezidencijama diljem zemlje, a sve su pune napljačkanog blaga - slika, kipova, pokućstva, sagova, porculana, srebrnine - od vlasnika koji su zlostavljani, lišavani građanskih prava, bacani u robijašnice ili ubijani, kojima je 'u ime naroda' sve oduzeto, a da narod to nije ni vidio: sve je dospijevalo u ruke šakalima« (Despot, isto).

Poraz »srcredrapateljnih« teorija

I dok je iznimno vrijedna knjiga novinara Despota dobila kakvu-takvu (no, svakako ne i primjerenu) pozornost hrvatske javnosti, zbog činjenice da je riječ ipak o hrvatskome autoru i hrvatskom izdavaču, knjige novinara Simića (posebice »Titov dnevnik«) nisu dobile zaslužena mjesta u Hrvatskoj, pa su ih tako neki »ugledni« hrvatski povjesničari jednostavno ignorirali, bez obzira što je riječ o »ubojitoj« fotografiji (povijesnim dokumentima), pred kojom na historiografskome bojnopolju redom padaju sve ideologizirane, dnevnopolitičke, pragmatične i »srcredrapateljne« teorije i ocjene o Titu.

»Titov dnevnik«, knjižica od 192 stranice u izdanju beogradske nakladničke kuće »Novosti«, naslanja se i nadopunjuje raskošnu i pozamašnu knjigu od 536 stranica (obogaćenu brojnim dosada široj javnosti

Diktator je odlučivao i o zatvorskoj hrani u Lepoglavi

Knjige »Tito: tajne vladara« i »Titov dnevnik« bacaju u očaj sve potrošene titoiste, jugonostalgicere, partizanske prvoborce, neotitoide i komunističke fosile. Iz njih donosimo odlomke koji osvjetljavaju odnos Josipa Broza Tita prema uhićenom zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu.

nepoznatim fotografijama) »Tito, tajne vladara«, koju su objavili »Večernji posebni proizvodi d.o.o.«. Despotova knjiga o Vladaru progovara o većini dotadašnjih »kontroverznih« tema, dajući i argumentirane odgovore na njih, kao što su: nedvojbeno Titova odgovornost za ratne i poratne zločine, njegova rasistička i genocidna politika prema svim Folksdojčerima bez iznimke, ključna uloga u osnivanju Golog otoka i sličnih logora za političke neistomišljenike, oružano pomaganje različitih diktatorskih režima u svijetu i dr. Simićev »Dnevnik«, iako obuhvaća relativno kratko vremensko razdoblje - od 2. studenoga 1950. do 18. veljače 1951.

- zasigurno je jedan od najvrednijih dokumenata Titove pisane ostavštine, ne samo zato što je bio najčuvaniji i najskrivaniji od očiju javnosti te ga nakon njegove smrti nitko od službenih biografa i suradnika nikada ni spomenuo nije, nego i zato što se »iz prve ruke«, temeljem osobnih Titovih bilježaka, može shvatiti njegov lik i djelo: razmišljanja i ljudske osobine, moral i osjećaji, strasti sklonosti (hedonizam i rasipništvo), tehnologija vladanja i snalaženje u političkim previranjima, nedodirljivost, samodopadnost i kult ličnosti, poltronstvo suradnika, apsolutistički utjecaj na pravosuđe i medije, i sl.

Titova naredba: »Gonite ga!«

Od brojnih zanimljivih tema koje obrađuju spomenute dvije knjige, vrijedno je, zasigurno, spomenuti činjenice koje osvjetljavaju Titov odnos prema zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu.

Najprije, jednom zasnagda svima treba biti jasno da je odluku da se organizira sudski proces zagrebačkom nadbiskupu osobno donio i naredio sam jugoslavenski predsjednik: »Tito je bio na Bledu, bio je i Kardelj... Hrnčević je bio javni tužitelj Jugoslavije, ja sam bio javni tužitelj Hrvatske. Tito je pozvao

nas dvojicu na Bled gdje smo čitav dan razgovarali kako da postavimo optužnicu i krivično gonimo Stepinca (sva su isticanja moja, T. V.)« (Sjećanje tadašnjega javnog tužitelja Hrvatske Jakova Blaževića, Despot, isto, str. 58).

Prema drugom Blaževiću svjedočenju »Tito je na Bledu 'presjeka' i rekao 'gonite ga'« (Despot, isto, str. 58).

Takav je postupak izazvao zgražanje i protivljenje demokratskog svijeta, pa je Tito često morao raznim inozemnim delegacijama objašnjavati razloge Stepinčeva uhićenja i osude, »o čemu postoji više zapisa u njegovoj pismenoj ostavštini«

»Danas sam javio ministru unutarnjih poslova Hrvatske da obustavi daljnje posjećivanje Stepinca sa strane raznih stranaca... Postao je prilično drzak otkako ga počеше stranci posjećivati«

(Despot, str. 59). Tako je upravo na Bledu 3. kolovoza 1947. predstavnicima američkih Crkava na pitanje smatra li da je Katolička Crkva odbila povlačenje nadbiskupa Stepinca iz Hrvatske zato da ga učini mučenikom, odgovorio:

»Ja to ne znam. Ja sam g. Hurleya (mons. Joseph Patrick, predstavnik Svete Stolice u Jugoslaviji, op. T. V.), kao predstavniku vatikanske države postavio zahtjev da oni sami povuku Stepinca, da ne bi došlo do njegova hapšenja. Mi smo tu postupili vrlo širokogrudno. Kazali smo im: Odvedite Stepinca; a ako nećete, mi smo dužni da ga hapsimo. Jer kakvi bi se pojmovi o pravednosti stvorili kod naših ljudi kad mi ne bismo to učinili!« (Despot, str. 60).

Nezadovoljstvo pravoslavaca

Jugoslavenski diktator bio je u stalnoj dilemi što suhićenim zagrebačkom nadbiskupom, pa je za razliku od spomenutog zahtjeva (!?) da ga se makne iz Hrvatske, u drugoj prigodu odbijao bilo kakvu sličnu pomisao, kako je to zapisao u Dnevnik

26. studenoga 1950. prigodom službenog posjeta veleposlanika Georga Allena, koji je zatražio hitan sastanak po uputama Američke vlade:

»Mislilo sam da će biti možda neka nova ponuda za naoružanje i primio sam ga u pet sati poslije podne. Na moje veliko iznenađenje, počeo je vrlo veliki, patetički uvod o nekoj 'neugodnoj misiji', a ispostavilo se da je stvar u tome: 'Američka vlada je zabrinuta o ishodu diskusije u Senatu SAD u vezi sa davanjem pomoći Jugoslaviji, jer će američki republikanci verovatno postaviti kao uslov puštanje Alojzija Stepinca na slobodu.' Veleposlanik je dugo objašnjavao kako bi se to moglo vrlo dobro udesiti još

prije sjednice Kongresa SAD, 'da se Stepinac premjesti u neki samostan', da se 'prebaci preko granice' itd. Ja sam bio vrlo kategoričan u svome odbijanju i rekao sam da to protivreči njihovim željama da mi budemo čim sposobniji u odbrambenom smislu, jer takav postupak izazvao bi veliko negodovanje kod pravoslavnog stanovništva s jedne strane, a s druge strane narod bi to shvatio kao uvjet za američku pomoć Jugoslaviji i ne bi se složio sa time« (Simić, str. 46-47).

Pored kategoričkog odbijanja da se nadbiskup Stepinac pusti na slobodu i zahtijeva da ode iz Hrvatske, u intervjuu jednom od vodećih američkih dnevnih listova »New York Timesu«, koji je vodio tadašnji direktor za Europu Cyrus Leo Sulzberger, iznio je i svojevrstni »treći put«, tj. nagovještaj kako nadbiskup Stepinac jednog dana ipak neće biti u zatvoru, dakako uz određene uvjete.

Na pitanje: »Izgleda da su se u zadnje vrijeme poboljšali odnosi između Vaše vlade i Crkve. Narod u Americi se jako interesira za Stepinca. Kakvi bi bili uvjeti za njegovo puštanje?«, Tito odgovara: »Jugoslavija ne voli primati uvjete u vezi jedne ličnosti koja se ogriješila o toliko zakona i koju čitava zemlja zna kao ratnog zločinca. Ako je u pitanju neki naš postupak da bi se zadovoljili senti-

mentalni osjećaji katoličkog svijeta, onda mi to ne bismo uradili. Ali, ako bi to bilo u interesu međunarodnih odnosa i ako bi to dopustila naša unutarnja situacija, onda bi mi mogli odlučiti da ga pustimo. Ali vlada treba u prvome redu voditi računa o interesima naroda naše zemlje. Stepinac se jako ogriješio o pravoslavni živalj. On je nasilno prekrštavao pravoslavne i oni ne bi odobrili ako bismo ga mi pustili. Razumije se, ako bi to bilo u interesu naše zemlje, onda bi naš narod to razumio. Mogućnost postoji i doći će vrijeme kad on više neće biti u zatvoru. Možda će otići u samostan ili će se pronaći neko slično rješenje, ali ne bismo dopustili da on više djeluje kao svećenik ili kao crkveni funkcioner u Jugoslaviji. Ali o ovom se pitanju još nije raspravljalo u tom smislu. Kad mi budemo uvjereni da će narod to razumjeti, poduzet ćemo korake u onom smislu kako sam gore rekao« (Simić, str. 136).

Rankovićev zahvat u intervju sa Stepincem

Čini se da zagrebački nadbiskup »drugu« Titu nije »davao mira« čak ni dok je bio u tammnici jer je »i nakon njegova zatvaranja pomno pratio što se s njime zbivalo« (Despot, str. 60). Svjestan svoje apsolutne moći, uvjeren da je on gospodar ljudskih života i sudbina, odlučivao je čak i o zatvorskoj prehrani nadbiskupa Stepinca, kako je to zabilježio u svom Dnevniku od 20. studenoga 1950:

»Danas sam javio ministru unutrašnjih poslova Hrvatske da obustavi daljnje posjećivanje Stepinca sa strane raznih stranaca i da mu se u vezi sa štednjom najlakše obustave razne beneficije u ishrani koje je do sada uživao. Postao je prilično drzak otkako ga počеше stranci posjećivati« (Simić, isto, str. 41). Koliko je Tito bio zainteresiran za Stepinca, dovoljno govore i izvješća Udbe za NR Hrvatsku koja su mu redovito dostavljana:

»U jednom od tih izvješća nalazi se i tekst razgovora koji je 5. prosinca 1951. sa Stepincem vodio tadašnji Vjesnikov urednik i novinar Frane Barbieri. Na vrhu prve stranice Aleksandar Ranković, potpisan kao Marko, Titu je napisao da je to razgovor sa Stepincem 'u kome se ovaj naš novinar upustio malo u nepotrebnu diskusiju', ta da je zato 'objavljeno samo ono što je nama odgovaralo'« (Despot, str. 61). ■